

Shacharies

8-4-1986

Als de Chazzon van de Pesoekei dezimro tegen het einde van Nishmas komt, stelt de Shacharies-Chazzon zich voor het Ngomoed op. Zodra de Chazzon van de Pesoekei dezimro de woorden **Wechol kerowaj es sheim kodshou** gezegd heeft, begint de Shacharies-Chazzon luid met **Hammélech jousheiw ngal kissei rom wenisso**. De Chazzon gaat luid zingend verder tot (en met) **Oewekérèw kedoushiem tishallol**. Na **Jishtabbach** zingt de Chazzon Half-Kaddiesh, waarna **Borechoe** op de gebruikelijke manier.

Direct aansluitend aan Borechoe volgt dan de eerste Pesiecho, die eindigt bij de woorden **Ourous mei-oufel omar wajéhie**. Daarna zegt de Chazzon het vers beginnend met **Selach legouj kodoush**, dat door de Gemeente herhaald wordt, en vervolgens het vers beginnend met **Chotonoe tsoereinoe**, dat eveneens door de Gemeente herhaald wordt.

Vervolgens wordt de pjoet (joutseir) beginnend met **Oz bejourn kippoer**¹ beurtelings door de Gemeente, die begint, en de Chazzon gezegd.

Zoals in het Machzour Proops 5588 (1828) wordt aangegeven, het vers **Selach legouj kodoush** enz. wordt daarna n i e t nog een keer gezegd.

Al naar gelang het die dag Shabbos dan wel Choul is, wordt vervolgens **Hakkoul joudoecho** dan wel **Hammei-ier lo-orets** gezegd.

De tweede Pesiecho begint met de woorden: **Boroech sheim**. De Chazzon zegt daarna luid de zin die begint met **Malchoesou** en de Gemeente herhaalt hem. De Chazzon gaat dan verder met de pjoet (oufan) **Kodoush addier ba-ngaliejosou**², waarop de Gemeente bij ieder vers met **Boroech sheim kewoud malchoesou** antwoordt. Het vierde vers wordt dan door de Gemeente overgenomen, aansluitend met het refrein **Malchoesou** enz. Het gehele stuk wordt op deze manier gezegd: telkens drie verzen (de laatste keer één vers) door de Chazzon en het vierde (de laatste keer het tweede) vers met het refrein door de Gemeente. Ten slotte herhaalt de Chazzon nog luid het gehele refrein **Malchoesou** etc., waarna de H. Arke wordt gesloten. Op Joun Kippoer (en Roush Hashono) volgt op de oufan het gewone **Weho-oufanniem wechajjous hakkoudesh** etc. (en dus niet **Wehachajjous jeshoueiroe** etc.). De dienst gaat verder met Kerie-as Shemang en de stille Ngamiedo. Op Joun Kippoer (en Roush Hashono) wordt, tussen Shemang en de Ngamiedo, geen zoelas ingevoegd.

---

¹ Auteur niet bekend.

² Deze pjoet wodt toegeschreven aan Rabbi Klounimous ben Moushé (uit Lucca, Italië, 10e eeuw), vader van Rabbi Meshoelom, vgl. noot 4.

Als de Chazzon begint met de herhaling van de Ngamiedo, is de derde Pesiecho, die eindigt bij de woorden **Teracheim ngal bein immatsto**³. De gehele daaraan voorafgaande pijoet **Eimécho nososie**⁴ wordt luid door de Chazzon voorgedragen.

Bij de pijoet, beginnend met **Immatsto** wordt alleen het laatste vers, dat begint met de woorden **Temoechei jemienecho**, door de Chazzon "uitgelaten". Daarna zegt de Gemeente het vers dat begint met **Katstsohorajiem**, waarop de Chazzon antwoordt met het vers dat begint met **Tsidkeinoe**.

Hierop volgt de vierde Pesiecho, beginnend bij de woorden: **Zochreinoe lachajjiem** (en niet lechajjiem) en eindigend bij: **Oematsmie-ach jeshoe-ngo**.

Bij het "uitlaten" van de pijoet **Ta-awas néfesh**, dient de Chazzon er op te letten, dat hij de zin, die begint met **Miskoumemeinoe**, als volgt indeelt:

Hachajjeinoe betal ----- èmoenosecho lesoucheicho.

De dan volgende zin: **Ngad joun mousou ...** wordt eerst door de Chazzon luid gezegd en dan door de Gemeente herhaald. Dan volgt de pijoet **Enoush ma jizké** die als volgt wordt "uitgelaten":

Tachas kein - lochein, joun hammieso – mijjoun leido – hoetow.

Vervolgens Pesiecho nr. 5, beginnend bij **Mie chomoucho** en eindigend met de woorden **Mechajjei hammeisiem**.

De pijoet **Iechaddeto joun zé** eindigt aldus:

Lewein jakkierecho – zochour tizkour – lema-ngan chilloch – la-ngawodécho zechour.

De Gemeente staat dan op en zegt luid zowel het vers beginnend met de woorden **Jimlouch Hasheim**⁵ als het daarop volgende vers **We-atto Kodoush**⁶. Daarna herhaalt de Chazzon deze verzen.

Daarna zeggen de Chazzon en de Gemeente beurtelings luid de volgende twee strofen, die als volgt ingedeeld worden:

Onno selach no – pé-schang we-ngowoun so no – wechouchacho jigdal no - kodoush,

en:

Onno rachoem – kapeir ngawoun tsogiem – tehillosecho lesappeir – wejoechokoe lechajjiem touwiem basseifer – kodoush.

In de pijoet, die begint met **Mouré chatto-iem**, reciteert de Chazzon luid de verzen die aangegeven zijn met een ches (Chazzon) en de Gemeente valt in met de korte verzen die aangegeven zijn met een koef (Kohol).

³ Het woord Immatsto wordt bij Proops met een Hei op het eind geschreven, zoals voorkomt in Tehilliem 80, 16.

⁴ Auteur van deze en vrijwel alle andere pijoetiemen van Shacharies (inclusief de silloek en de pijoetiemen die in Nederland niet gezegd worden, behalve Ho-addéres weho-èmoeno, vgl. noot 8): Rabbi Meshoelom ben Klounimous (Lucca, ong. 950 – Mainz, 1020).

⁵ Tehilliem 146, 10.

⁶ Ibid. 22, 4 (zonder de woorden Ei-l no).

Vervolgens twee strofen, beide beginnend met het woord **Mélech**, die luid door de Chazzon worden gezegd en ieder afzonderlijk door de Gemeente worden herhaald.

De pijoet **E-dèr jekar Ei-lie** wordt geheel luid door de Chazzon voorgedragen. Als de Chazzon het laatste woord van het voorlaatste vers, **Tachtiejjous**, gezegd heeft, zegt de Gemeente luid het vers beginnend met **Toumeich zerou-ngous ngoulom**, dat daarna door de Chazzon herhaald wordt. Vervolgens zegt de Chazzon de overgangsregel **Oewechein we-atto kerachoem selach lonoe**, die de volgende pijoet inleidt.

Deze pijoet begint met de woorden **Onno Eloukiem chajjiem** en wordt Posoek om Posoek door de Chazzon en de Gemeente gezegd. Het deel van de Gemeente eindigt steeds met de woorden **We-atto kerachoem selach lonoe**. Het laatste antwoord van de Gemeente, beginnend met **Kerachoem techappeir ngowoun**, wordt door de Chazzon herhaald.

Na deze pijoet volgt de regel **Oewechein ach channoen atto werachoem lechol pou-ngal**, die de volgende pijoet inleidt.

Deze pijoet, beginnend met de woorden **Ach osiem bechien lefonécho**, wordt beurtelings door de Chazzon en de Gemeente voorgedragen. De Chazzon zegt het eerste deel van de zin en de Gemeente antwoordt steevast **Kie atto rachoem lechol poungal**. Nadat de Gemeente dat 3 keer gedaan heeft, is er een zin, die samen door de Gemeente en de Chazzon gezegd wordt. In de laatste strofe zijn 5 regels, waarin de Gemeente het refrein **Kie atto rachoem lechol poungal** antwoordt. Nadat de Gemeente dit de laatste keer gedaan heeft, komt de regel, die begint met **Ach tomcheim**. Deze wordt eerst door de Gemeente gezegd en daarna door de Chazzon herhaald. Nu volgt de overgangsregel **Oewechein imroe Leiloukiem ma nouro ma-ngasécho**, die de volgende pijoet inleidt.

Bij deze pijoet, die begint met **Imroe Leiloukiem**, is Pesiecho nr. 6. Ook bij de volgende 2 pijoetiem, **Ma-ngasei Eloukeinoe** en **Asher oumets tehillosécho** (de even strofen van deze pijoet beginnen met **Werotsieso shéwach**), blijft de H. Arke open. De Chazzon zingt in deze 3 pijoetiem de verzen die aangegeven zijn met een ches (Chazzon) en de Gemeente valt in met de korte verzen die aangegeven zijn met een koef (Kohol). Alleen op het eind van **Imroe Leiloukiem** herhaalt de Chazzon het antwoord van de Gemeente. Na elke pijoet reciteert de Chazzon een overgangsregel naar de volgende pijoet. Na **Imroe Leiloukiem** zegt hij: **Oewechein, ma nouro ma-ngasécho** en na **Ma-ngasei Eloukeinoe** zegt hij: **Oewechein, lenouro ngaleihem be-eimo ja-ngarietsoe**. De H. Arke wordt gesloten, als de Gemeente de woorden **Wehie chewoudécho**, haar antwoord op de laatste strofe, die begint met **Werotsieso shéwach**, gezegd heeft. Daarna zegt de Chazzon de overgangsregel naar de volgende pijoet: **Oewechein, tenoe ngouz Leiloukiem, ngal Jisro-eil ga-awosou**.

Opmerking: Ik ben in het voorafgaande zo uitvoerig, omdat ik vermoed, dat ook a.s. Chazzoniem bij Uw Seminarium zullen worden opgeleid en heden ten dage kan men

soms de meest merkwaardige combinaties van woorden vernemen. Hier is niet alleen Minhogiem maar ook "Opleiding" in mijn gedachten.

Bij de verdere behandeling van Joum Kippoer hoop ik hier ook mee door te gaan.

20.4.1986

Vervolgens komt de pijoet **Ngal jisro-eil èmoenosou**, waarbij de Chazzon de regel in de rechterkolom reciteert en de Gemeente antwoordt met de regel in de linkerkolom.

Vervolgens reciteert de Chazzon de overgangsregel naar de volgende pijoet: **Oewechein, we-ngoezou bashshechokiem.**

Bij de twee volgende stukken, **Afsei érets** en **Mie chomoucho**, wordt het eerste gedeelte van het eerste vers luid door de Chazzon gezegd, de stukken zelf niet, doch wel weder het laatste vers. Bij de slotzin van **Mie chomoucho**, moet de Chazzon erop letten dat hij deze goed indeelt. Hij moet zingen: **Tittein èmes le-jangakouw – oele-awrohom chésed**⁷. Dus niet: Tittein èmes le-jangakouw oele-awrohom – chésed.

Het stuk **Ein komoucho be-addirei manglo** wordt weer Posoek om Posoek luid door de Chazzon en de Gemeente gezegd: De Chazzon reciteert de regel in de rechterkolom en de Gemeente antwoordt met de regel in de linkerkolom. Vervolgens reciteert de Chazzon de overgangsregel naar de volgende pijoet: **Oewechein, ne-addèrcho chai ngoulomiem.**

Vervolgens Pesiecho nr. 7 bij **Ho-addéres weho-èmoeno**⁸, dat geheel door de Chazzon voorgedragen wordt. Na het laatste **Lechai ngoulomiem** wordt de H. Arke gesloten.

Bij al de volgende stukken, **Na-amieroch be-eimo...**, **Roumemoe Ei-l...**, **Roumemoe addier...**, **Emoenosecho bo-ngeljouniem...**, zegt de Chazzon weer alleen luid het eerste gedeelte van het eerste vers en het laatste vers en de overgangsregels tussen de pijoetiem.

Bij de pijoet **Hannikdosh be-alfei alofiem**, zegt de Chazzon het korte vers in de rechterkolom, dat begint met **Hannikdosh** en antwoordt de Gemeente met het korte vers uit de linkerkolom dat begint met **Hanna-ngarots**.

Daarna komt de pijoet **Ei-lei shachak**, waarbij de Chazzon het eerste deel van de eerste drie regels van iedere strofe op een speciale melodie zingt en de Gemeente afwisselend antwoordt met **Oumeriem kodoush** en **Oumeriem boroech**. Doch de gehele vierde regel en het refrein **Lejousheiw tehillous**... worden door de Gemeente gezegd, zonder door de Chazzon herhaald te worden. Ook aan het slot herhaalt de Chazzon de door de Gemeente uitgesproken regels niet.

Na deze pijoet zegt de Chazzon de overgangsregel naar de volgende pijoet **Oewechein, serofiem ngoumediem mimma-ngal lou**. De Chazzon gaat luid verder met

⁷ Vgl. Micho 7, 20.

⁸ Dit stuk is, met kleine wijzigingen, door Rabbi Meshoelom overgenomen uit het Kabbalistische werk Seifer Heicholous, hfst. 26, § 7.

het vers **Zé el zé shou-aliem ajjei Ei-l Eiliem, o-no shouchein me-ngoelliem, wechoellom ma-ngarietsiem oemakdieshiem oemehalleliem**, dat ook luid door de Gemeente herhaald wordt.

Bij de volgende pijoet, **Ein mispor ligdoedei tsewo cheilou**, zegt de Chazzon luid het voor hem aangegeven vers, waarop de Gemeente met een kort vers antwoordt. Op het eind herhaalt de Chazzon het laatste antwoord van de Gemeente, **Melou chol ho-orets kewoudou**, en zegt daarna nogmaals de Posoek **Zé el zé shou-aliem** etc. De Chazzon zegt dan luid het vers **Oewechein, oelecho sa-ngalé kedoeshsho kie atto Eloukeinoe mélech, moucheil wesouleiach**. In de latere jaren werd bij Shacharies de silloek (**Mie jesanné toukef tehillosécho**), overgeslagen en zegt de Chazzon vervolgens: **Kakkosoew – wekoro zé el zé we-omar**, waarna de Kedoesho volgt.

Opmerking: De woorden "**Ngal jad ne-wie-écho**" worden dus niet gezegd⁹.

De Kedoesho is, wat de hoofdtekst betreft, gelijk aan de die van Moesof op feestdagen. Ook bij Mincho en Ne-ngielo wordt deze Kedoesho gezegd. De gewone Shacharies- en Mincho-Kedoesho worden dus op Jom Kippoer niet gezegd. In tegenstelling tot Roush Hashono, worden nu de tussenliggende extra-stukken wel gezegd. De Chazzon dient erop te letten, dat hij de Pesoekiem, waarmede hij die extra-stukken "uitlaat", goed indeelt, bijv.:

Mieso memo-rékes – ngawoun chattas nofesh,

en in een volgend stuk:

Tsoer, zochour tizkour – kie heimo wosor,

en in een volgend stuk:

Limmoed dosecho – marpei lechol bosor

Oewehashmie-ngacho sheinies – jahas kol bosor.

Nadat de Gemeente **Addier addiereinoe** beëindigd heeft, wordt stil de pijoet, die begint met **Eilécho teloejous ngeineinoe**, gezegd. Dit gebeurt in alle Tefillous overdag op Jom Kippoer. De Chazzon begint hardop bij **Rachamécho jekaddemoe za-ngamécho** en reciteert de rest van de pijoet. Vervolgens zegt de Gemeente luid **Shimcho Ei-l libbawnoe, jiechoedecho jachad hin-ngamnoe**, wat daarna ook luid door de Chazzon herhaald wordt. De Chazzon herhaalt dan **Addier addiereinoe** en de Kedoesho wordt beëindigd.

Bij **Ledour wodour** wederom een Pesiecho, nr. 8. Dit wordt door de Chazzon luid gezegd tot **We-ngal mechounecho weheicholécho**, waarna de H. Arke wordt gesloten.

Alle volgende stukken, die in het Machzour Proops 5588 (1828) voorkomen, worden dan overgeslagen tot **Toesgav**¹⁰ **lewaddécho wesimlouch ngal koul bejichoed**, dat luid door de Gemeente gezegd wordt en daarna door de Chazzon wordt herhaald. De Chazzon

⁹ Een overblijfsel uit de periode direkt na de ontmanteling van Shabtai Zwi. Deze had een naaste medewerker, Nathan, de man uit Gaza, die zichzelf tot profeet uitriep, en door veel volgelingen van de Shabtai Zwi als zodanig erkend werd.

¹⁰ Aldus bij Polak en Van Ameringen en alle andere machzouriem die ik geraadpleegd heb. Bij Proops het grammaticaal moeilijker te rechtvaardigen: Toesgov.

zegt vervolgens het vers dat begint met **Kakkosoew**, waarna Pesiecho, nr.9. De Chazzon zet dan de Chazoras Hashats voort met **Oewechein tein pachdecho**. Na **Hammélech hakkodoush** wordt de H. Arke gesloten. De Chazzon vervolgt de Chazoras Hashats tot en met **Jangalé wejowou**, waarna de Seliechous beginnen.

De Seliechous van Shacharies

De Seliechous van Shacharies en Mincho beginnen met dezelfde verzen als op de gewone vastendagen, wanneer ze in de herhaling van de Shemouné Ngesrei gezegd worden: Het vers **Selach lonoe owienoe kie berouw iwwalteinoe shogienoe**, dat nu door de Chazzon wordt gezegd en daarna het vers **Mechal lonoe malkeinoe, kie rabboe ngawouneinoe** door de Gemeente. Daarna komt evenzo het stuk dat begint met **Ei-l éréch appajiem atto oewa-ngal horachamiam nikreiso**. Bij Ma-ngariew is dat in beurtzang gezegd, nu wordt het stil door de Gemeente gezegd. De Chazzon begint hardop bij **Ta-ngawour ngal péshang wesimché oshom** en vervolgt **kejoum wajjis-jatstseiw ngimmou shom, ta-azien shaw-ngoseinoe wesak-shiew mènnoe ma-amor, kejoum wajjikro wesheim: Hasheim, weshom néèmar: wajja-ngawour Hasheim ngal ponow wajjikro**. De Gemeente reciteert dan luid de **Sheloush ngesrei middous**. De Chazzon reciteert dan de Pesokeim **Selach lonoe owienoe kie chotonoe – mechal lonoe malkeinoe kie foshong-noe** en **Kie atto Hasheim touw wesalloch weraw chésed lechol koure-écho**.

De volgende Seliechous worden bij Shacharies gezegd:

Onno Hashsheim,

Onno hou-eil,

Odoun dien im jedoekdak en

Emoeniem benei ma-amieniem.

Vóór de eerste Seliecho zegt men het stukje, dat begint met **Im ngawounous tishmor J-ôh, Hasheim, mie ja-ngamoud**. Het leidt deze Seliecho in. Het wordt stil gezegd, evenals het begin van het volgende stukje dat begint met **Lasheim hajjeshoengou ngal ngammecho wirchosécho sélo**. Als de Chazzon gekomen is bij de woorden **Kie lou ngal tsidkouseinoe anachnoe mappieliem tachanoeneinoe lefonécho** zegt hij deze hardop. De Gemeente antwoordt daarop luid **Kie ngal rachamécho horabbiem**. De rest van het stukje zegt ieder weer voor zichzelf.

Behalve **Odoun dien im jedoekdak** worden de Seliechous ingeleid door de woorden **Eloukeinoe weiloukei awouseinoe** (Vgl. Raw J. Tal zl., Minhogiem §280. Seliechous, in wier eerste regel een benaming van Hasheim voorkomt, worden niet ingeleid door **Eloukeinoe weiloukei awouseinoe**. Evenmin de Pizmouniem). Na elke Seliecho worden **Ei-l mélech jousheiw ngal kissei rachamiam** en de **Sheloush ngesrei middous** gezegd.

Als een Seliecho, die in het Machzour staat, wordt overgeslagen, roept de Shammosh de eerste woorden van de Seliecho, die weer wel gezegd wordt, uit, direkt nádat de Gemeente **Ei-l mélech jousheiw ngal kissei rachamiam** en de **Sheloush**

ngesrei middous van de voorafgaande Seliecho beëindigd heeft. Dus vóórdat de Gemeente met het kleingedrukte stukje begonnen is. Dit stukje behoort nl. niet bij de voorafgaande Seliecho, maar is een inleiding tot de volgende Seliecho. Dit stukje, met het erop volgende stukje dat begint met **Lasheim hajjeshoe-ngo ngal ngammecho wirchosécho sélo**, wordt gezegd als hierboven bij **Im ngawounous tishmor J-ôh, Hasheim mie ja-ngamoud** beschreven.

Dan volgt Pesiecho nr. 10 bij de Pizmoun, die begint met de woorden: **Shoufeit kol ho-orèts**.

De Gemeente herhaalt de eerste strofe driemaal:

De eerste maal als de Chazzon de eerste strofe gezongen heeft,

De tweede maal als de Chazzon de tweede strofe gezongen heeft en

De derde maal aan het einde van de Pizmoun.

Daarna wordt de H. Arke gesloten.

Opmerking: Indien Jom Kippoer op Shabbos valt, worden de extra-stukken voor Shabbos ook voorgedragen. De extra-strofe beginnend met de woorden **Sorei koudesh** wordt door de Gemeente eveneens drie maal herhaald en wel:

De eerste maal, nadat de Chazzon deze strofe heeft gezegd

De tweede maal, nadat de Chazzon de strofe **Beshabbos jom margou-ngie** gezegd heeft en ten slotte

De derde maal aan het einde van de Pizmoun.

Daarna wordt de H. Arke gesloten en worden **Ei-l mélech jousheiw ngal kissei rachamim** en de **Sheloush ngesrei middous** gezegd. Daarna volgt, zoals gebruikelijk in de Seliechous, het stuk dat begint met **We-atto kodoush**, op het eind waarvan de Chazzon luid zegt: **Chotonoe tsoereinoe selach lonoe joutsereinoe**.

Het stuk **Adabbero sachanoenim**¹¹ wordt luid voorgedragen. Bij iedere strofe zegt de Gemeente aan het eind het laatste vers, dat dan door de Chazzon wordt herhaald. Dus eerst de Gemeente en pas daarna de Chazzon.

Het vervolg is daarna zoals gebruikelijk in de Seliechous: De Chazzon zegt luid het vers dat begint met **Zechour lonoe beries owous**. Is één der drie hoofdpersonen van een Mielo in de synagoge aanwezig, dan wordt hier het vers **Zechour beries Awrohom wangakeidas Jitschok wehosheiw shewoes o-hôlei Ja-ngakouw wehoushie-ngeinoe lema-ngan shemécho** ingevoegd. Het wordt gezegd met een geopende H. Arke.

Het stuk dat begint met de woorden **Zechour lonoe beries rishouniem** zegt de Chazzon zacht en hij begint weer luid bij de woorden **Zerouk ngoleinoe**.

Vervolgens reciteert de Chazzon het stukje dat begint met **Eloukeinoe weiloukei awouseinoe, al ta-ngazweinoe we-al tittesheinoe** en eindigt met **Wesolachto langawounie kie raw hoe**. Daarna zegt de Chazzon luid:

Eloukeinoe weiloukei awouseinoe selach lonoe, mechal lonoe, kappèr lonoe

en volgt de beurtzang **Kie onoe ngammecho**. Vervolgens reciteert de Chazzon luid

---

¹¹ Auteur: R. Klounimous ben Jehudo, een broer van de moeder van Rashi (10e-11e eeuw).

**Onoe ngazei foniem – we-atto rachoem wechannoem,
 Onoe keshei ngourèf – we-atto érèch appajiem,
 Onoe melei-ei ngowoun – we-atto molei rachamiem,
 Onoe, jomeinoe ketseil ngouweir – we-atto, Hoe oeshenousécho lou jittoom-moe.**

De Chazzon gaat verder met het stukje dat begint met **Eloukeinoe weiloukei awouseinoe mechal oeselach la-ngawounouseinoe bejoum (hashshabbos hazzé oewejoum) hakkippoeriem hazzé** en eindigt met **lema-ngan chajjécho**. Daarna staat iedereen op voor de Widdoej en wordt gezamenlijk, op de in Nederland gangbare melodie, gezongen **Eloukeinoe weiloukei awouseinoe towou lefonécho tefilloseinoe....awol anachnoe cho-to-noe: Oshamnoe, Bogadnoe** etc. Bij het uitspreken van de woorden Oshamnoe, Bogadnoe, enz. slaat men zich met de vuist van de rechterhand links op de borst.

De Chazzon gaat verder met **Sarnoe mimmitswousécho ..., Hirshang-noe oefoshang-noe..., Ma noumar lefonécho...** en **Atto joudei-ang rozei ngoulom tot We-ein nistor minnéged ngeinécho**. Daarna zegt eerst de Gemeente en daarna de Chazzon het vers:

Shimcho mei-ngoulom ngouweir ngal péshang, shaw-ngoseinoe ta-azien be-ngomdeinoe lefonécho bisfillo.

En daarna op dezelfde manier het vers:

Ta-ngawour ngal péshang le-ngam showei féshang, timché fesho-ngeinoe minnéged ngeinécho.

De Chazzon gaat dan verder met **Oewechein jehie rotsoun millefonécho Hasheim Eloukeinoe weiloukei awouseinoe shètislach lonoe ngal kol chattouseinoe wesimchol lonoe ngal kol ngawounouseinoe oesechappèr lonoe ngal kol pesho-ngeinoe**. Daarna volgen de regels die beginnen met **Ngal Cheit**. Dit wordt uitgevoerd zoals ik bij de Avonddienst beschreven heb.

Na de laatste **Wengal koellom**, die de We-ngal Chato-iem – afdeling afsluit, reciteert de Chazzon **We-ngal chato-iem shé-onoe chajjowiem ngalei-hem arbang miesous beis dien**. De Gemeente herhaalt deze regel en gaat verder met het stukje **Sekielo, sereifo, etc.** tot (en met) **Ngeineinoe me-jachalous loch**, wat ook door de Chazzon luid gezegd wordt. Daarna komt nog het stukje dat begint met **Wedowied ngawdecho**, maar de andere stukken uit de Seliechous, die bij de Avonddienst wèl gezegd zijn, worden overdag, bij geen van de Tefillous, gezegd¹².

Vervolgens zegt eerst de Chazzon en daarna de Gemeente luid het vers

Lewaddecho nikreiso channoem werachoem marbé seliecho.

De Chazzon vervolgt met luide stem **Eloukeinoe weiloukei awouseinoe - al tiero Ja-ngakouw – shoewoe shouwowiem**, waarop de Gemeente ook luid antwoordt: **Shoewo Jisro-eil**. Daarna zegt de Chazzon luid de Posoek, die begint met **Hinnei lou jonoem**¹³. Vervolgens zegt de Chazzon wederom **Eloukeinoe weiloukei awouseinoe** en

¹² Ik heb ook de reden hiervan niet kunnen vinden. Vgl. ook noot 9 bij Kol Nidrei.

¹³ Tehilliem 121, 4.

begint een stuk, waar de Chazzon het vers in de rechterkolom zegt, beginnend met **Omartie lappoushe-ngiem achallé fesho-ngiem**, en de Gemeente met de voor haar aangegeven 2 woorden uit de linkerkolom antwoordt. Ter afsluiting zegt de Chazzon het vers **Tamtsie-einoe choufèr, tislach oesechappeir, we-eilécho noshoewo**.

De Chazzon vervolgt daarna met **Eloukeinoe weiloukei awouseinoe hashieweinoe eilécho** etc. en het volgende stukje dat begint met **Oemei-ahawosecho Hasheim Eloukeinoe** en eindigt met **Oelechapporas poshang**.

Daarna komt een pijoet, beginnend met **Joum asher ashomeinoe joetslal wejoesgar**¹⁴, waarbij de Chazzon het hem toegeschreven vers zingt, de Gemeente invalt met het haar toegeschreven vers, dat daarna door de Chazzon herhaald wordt en de tussenliggende tekst, die begint met **Kakkosoew**, door de Chazzon gereciteerd wordt. Nadat de Gemeente de laatste keer geantwoord heeft, met **Hajjoum, leshaw-ngoseinoe ouzen hattei**, en de Chazzon dit herhaald heeft, reciteert deze het stukje dat begint met **Kakkosoew bediwrei kodshécho** en eindigt met **Ngal ngierecho we-ngal ngammécho**.

Dan zegt eerst de Gemeente en daarna de Chazzon luid het vers:

Bangawoer kewoud shimcho himmotsei lonoe, shoumei-ang tefillo shemang tefilloseinoe lema-ngan shemécho.

In de pijoet, die daarna komt en begint met **Ahallèlcho bekoul rom**¹⁵, antwoordt de Gemeente op elke strofe **Mie Ei-l komoucho**. Indien Joum Kippoer op Shabbos valt, worden de volgende strofen niet gezegd: van **Doureish imrei da-ngas** tot en met de strofe **Selach lenidgolo shoumei-ang tefillo** (deze Pesoeikem hebben betrekking op de dagelijkse Shemouné Ngesrei). De Chazzon zegt daarna het stukje dat begint met **Kakkosoew ngal jad newie-écho** en eindigt met **Miemei kédem**.

Daarna zegt de Chazzon, zoals in de andere tefillous van Joum Kippoer, het stuk dat de middelste berocho van de Ngamiedo afsluit. Dit begint met **Eloukeinoe weiloukei awouseinoe mechal la-ngawounouseinoe bejoum (hashshabbos hazzé oewejoum) hakkippoeriem hazzé** en eindigt met **Mekaddeish (hashshabbos we-) Jisro-eil wejoum hakkippoeriem**. Na **Retsei, Moudiem** en **We-ngal koellom** zegt de Chazzon luid: **Oechesouw lechajjiem touwiem bnei weriesécho**. De Chazzon beëindigt dan de berocho na **Moudiem** met **Boroech atto Hasheim hattouw shimcho oelecho no-é lehoudous**. Daarna vindt het doechenen plaats.

In **Siem sholoum** wordt **Beseifer chajjiem... nizzocheir wenikkoseiw** etc. ingevoegd en de Chazzon eindigt met **Boroech atto Hasheim ngousé hashsholoum**.

Hajjoum te-ammetsinoe wordt in Amsterdam na het doechenen bij Shacharies **niet** gezegd.

Vervolgens Pesiecho nr. 9 bij Owienoe Malkeinoe, dat op Shabbos evenwel NIET gezegd wordt.

¹⁴ Auteur: Jouchonon Hakkouhein ben Jehou-shoeang. Leefde in de eerste helft van de 7e eeuw in (de omgeving van) Erets Jisro-eil.

¹⁵ Auteur: R. El-ngozer beirabbi Kolier. Leefde in Erets Jisro-eil. Waarschijnlijk geboren eind 6e eeuw en was actief in de eerste helft van de 7e eeuw.

Daarna Kaddiesh Tiskabbal, waarna de dagelijkse Tempelzang gezegd wordt, gevolgd door Kaddiesh Josoum door één persoon¹⁶.

Het laajenen bij Shacharies

Terwijl de H. Arke geopend wordt, zet de Chazzon **Wajhie binsou-ang** in, wat door allen gezamenlijk gezongen wordt. Er worden 2 Sifrei Touro uit de H. Arke gehaald. Als de Chazzon het vers **Boroech shennosan touro le-ngammou Jisro-eil** zegt, moeten deze 2 Sifrei Touro al in de handen zijn van resp. de Chazzon en degeen die met de mitswo van Seifer Sheinie vereerd is. De Chazzon reciteert nu, **ook op Shabbos**, 3 keer de **Sheloush ngesrei middous, Hasheim Hasheim Ei-l rachoem wechannoen** etc. Tegelijkertijd zegt de Gemeente het ook 3 keer zacht voor zichzelf. Daarna zegt iedereen zacht voor zichzelf het stuk dat begint met **Ribboun ho-ngoulom**. Dit stuk wordt afgesloten met het 3 keer zingen door de Chazzon van de Posoek **Wa-anie sefillosie** etc, wat door de Gemeente stil gezegd wordt. Als de Chazzon dit gedaan heeft, wordt de H. Arke gesloten.

De Chazzon zingt nu het vers **Gaddeloe Lasheim ittie, oeneroumemo shemou jachdow**, waarna allen **Lecho Hasheim hagedoelo wehaggewoero** etc. beginnen te zingen. Bij de woorden **Roumemoe Hasheim Eloukeinoe** beginnen de Chazzon en degenen die achter hem voor de H. Arke staan, zich in de richting van de Biemo te begeven. Terwijl zij naar de Biemo lopen zegt ieder voor zichzelf de stukken die resp. beginnen met **Ngal hakkoul** en **Aw horachamim**.

Het oproepen gaat via Weja-ngazour wejogein.

Uit het eerste Seifer wordt het eerste gedeelte van de seddere Acharei Mous gelaajend¹⁷, dat de dienst, die Aharoun op Joum Kippoer in de Tabernakel moest verrichten, beschrijft. Dit wordt op de Jomiem Nouro-iem melodie gedaan en ook de Birchous Hattouro worden door de ba-ngalei batiem, die opgeroepen worden, op deze melodie gezegd. Noch bij Proops, noch bij Polak en Van Ameringen wordt aangegeven hoe de indeling is op Shabbos, indien er ook een Acharoun wordt opgeroepen. De extra "stop" is in dit geval na de vijfde ngalie-jo van Shabbos: Shieshie begint bij Posoek 21, Wesomach Aharoun es shetei jodow, Shewie-ngie bij Posoek 25, We-eis cheilew hachatos en Acharoun bij Posoek 31, Shabbas shabbosoun hie lochem.

Als het laajenen uit het eerste Seifer voltooid is, wordt het tweede Seifer, rechts van het eerste, op de Biemo gelegd en zegt de Shacharies-Chazzon, staand op de Biemo voor de 2 Sifrei Touro, Half-Kaddiesh. Als hij daarmee klaar is, wordt het tweede Seifer weer weggenomen en eerst weer op de Biemo gelegd, wanneer de Hagbo-ho van het eerste Seifer heeft plaatsgevonden.

---

¹⁶ Toen ik nog in Amsterdam woonde was dat niet het gebruik, maar werd door allen die daartoe verplicht waren samen Kaddiesh gezegd.

¹⁷ Wajjikro, hfdst. 16.

Uit het tweede Seifer wordt het stukje uit Pienechos gelaajend, dat het Moesof-offer van Jom Kippoer beschrijft, Bemidbar 29, 7 – 11. Het laajenen uit het tweede Seifer, alsook de Birchous Hattouro, gaan op de gewone melodie.

Daarna wordt de Haftoro gelezen. Deze begint met de woorden **We-omar soulloe soulloe pannoe dorech** en is uit Jeshang-jo, hfdst. 57, 14 – 58, 14.

Na de Haftoro worden, als het ook Shabbos is, de 2 stukken **Jekoem Poerkon** en de **Mie-shèbeirach** voor de Gemeente gezegd.

Daarna volgt Jizkour, wat zeker na 1945 emotioneel zeer beladen is.

Vervolgens gaat de dienst verder met **Ashrei**. Als dit gezegd is neemt de Shacharies–Chazzon het tweede Seifer en degeen die "Seifer Sheinie" heeft het eerste Seifer. De Chazzon zegt dan luid: **Jehaleloe es sheim Hasheim, kie nisgow shemou lewaddou** en de Gemeente begint daarop het stukje te zingen dat begint met **Houdou ngal erets weshomojem**. Als de Gemeente dit beëindigd heeft, beginnen de Chazzon en de personen die hem begeleiden in de richting van de H. Arke te lopen. Allen zeggen dan Mizmour 24 of, op Shabbos, 29. In de Grote Sjoel werd deze Mizmour door het koor gezongen. Indien er geen koor in de sjoel is, zegt iedereen die Mizmour zacht voor zichzelf. Tenslotte zet de Chazzon **Oewenoechou joumar** in, dat in zijn geheel door de Gemeente wordt gezongen.